

สรุปผลการประชุมสภาการศึกษาเสวนา (OEC Forum) ครั้งที่ ๑๗
เรื่อง

“การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ”

วันจันทร์ที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมกำแหง พลางกูร สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

เลขาธิการสภาการศึกษา (นายกมล รอดคล้าย) กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมและชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดประชุมสภาการศึกษาเสวนา (OEC Forum) ครั้งที่ ๑๗ ว่า การเสวนาครั้งนี้เป็นการรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นวัยที่ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพ ทั้งนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ ซึ่งเป็นแผนระยะยาว ๒๐ ปี และเป็นแผนพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็กเล็กจนถึงวัยผู้สูงอายุ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ว่าผู้สูงวัยต้องได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถ เพื่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบสานภูมิปัญญา เพื่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะการณ์ทางสังคมของไทยที่มีการคาดประมาณในทางสถิติว่าสังคมไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี ๒๕๖๔ โดยมีสัดส่วนประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปเท่ากับร้อยละ ๒๐ และจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดในปี ๒๕๗๔ มีสัดส่วนประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปเท่ากับร้อยละ ๒๘ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุมิมีความสำคัญทั้งในมิติเชิงสังคม คือ เป็นผู้ร้อยรัดความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว มิติเชิงวัฒนธรรม คือ เป็นต้นแบบด้านจริยธรรม ความดีงาม มิติเชิงการเมือง คือ เป็นผู้นำทางการเมืองของสังคม และมิติเชิงเศรษฐกิจ คือ เป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมีความพร้อมทั้งด้านเครือข่าย ประสบการณ์ และทุนในการประกอบธุรกิจ จากความสำคัญดังกล่าว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้เชิญวิทยากรผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุมาให้ความรู้ และรับฟังข้อคิดเห็นจาก ผู้เข้าร่วมเสวนา เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติต่อไป

ข้อเสนอของวิทยากร

ศาสตราจารย์ศศิพัฒนา ยอดเพชร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการบริหารกองทุน

ผู้สูงอายุ และกรรมการมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย นำเสนอผลการดำเนินงานโครงการวิจัย เรื่อง “การถอดบทเรียนตัวอย่างที่ดีของโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้” มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

โรงเรียนผู้สูงอายุเกิดขึ้นจากสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากการเผยแพร่ภาพของโรงเรียนผู้สูงอายุในสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มีนโยบายให้เปิดโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวน ๘๗๘ แห่ง (อำเภอละ ๑ ตำบล) ภายในปี ๒๕๖๒ จึงทำให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุเกิดขึ้นจำนวนมากในสังคมไทย ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่คือผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ ๖๐ – ๖๙ ปี) ที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ โดยใช้แนวคิดพหุคูณพลัง (Active Ageing) เป็นหลักในการ

พัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพ ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านสุขภาพ ต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สามารถดูแลตนเองได้ พึ่งตนเองและควบคุมตนเองได้ พึงพอใจในชีวิต ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ๒) ด้านการมีส่วนร่วม คือ เห็นคุณค่าในตน เป็นที่รักใคร่นับถือของลูกหลาน มีสัมพันธ์ภาพที่ดี และสามารถทำงานได้ ๓) ด้านความมั่นคง คือ มีสินทรัพย์พอเลี้ยงตนเอง และสามารถจัดการกับปัญหา ความเสี่ยง และภัยคุกคามได้

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการลดปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน และสร้างความสุข รวมทั้งต้องการให้ผู้สูงอายุได้ออกจากบ้านเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ และมีบางแห่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ ส่วนหน่วยงานที่ก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีหลากหลายหน่วยงาน ได้แก่ ๑) องค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งมีชมรมผู้สูงอายุหรือวัดในพื้นที่เข้ามาร่วมดำเนินการ ๒) สถาบันอุดมศึกษา ๓) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ๔) สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และ ๕) วัด และมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นหลากหลายตามบริบทของพื้นที่และเครือข่ายที่ก่อตั้ง โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุ เช่น การออกกำลังกาย การให้ความรู้ด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัย การพบปะสังสรรค์กับเพื่อน กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมตามอัธยาศัย เป็นต้น

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนมีความแตกต่างตามบริบทของพื้นที่ เช่น การเปิด-ปิดภาคเรียน จำนวนวันและชั่วโมงที่จัดการเรียนการสอน จำนวนชั้นเรียน จำนวนผู้เรียนต่อห้อง รวมทั้งสถานที่จัดผู้สูงอายุที่มาเรียนส่วนใหญ่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีพื้นฐานทางการศึกษาตั้งแต่ไม่ได้เรียนหนังสือจนถึงจบปริญญาเอก และมีอาชีพหรือฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ส่วนในด้านผู้สอน พบว่ามีหลากหลาย ได้แก่ ครู/อาจารย์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้บริหาร บุคลากรภาครัฐ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่องค์กรต่างๆ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้รับค่าตอบแทนในการสอน แต่สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุบางแห่งที่มีงบประมาณเพียงพออาจจ้างบริษัทรับจ้างอบรมจากภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการ ส่วนหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ มีจำนวนชั่วโมงตั้งแต่ ๕๑ ถึง ๑๔๔ ชั่วโมง โดยบางแห่งใช้หลักสูตรทดลองของกระทรวงสาธารณสุข บางแห่งใช้ของสถาบันอุดมศึกษา และบางแห่งไม่มีหลักสูตร กำหนดเพียงวิชาที่จะสอนเป็นรายครั้ง การประเมินผลการจบหลักสูตร ส่วนใหญ่ประเมินจากการมาเข้าเรียนสม่ำเสมอ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ ของเวลาเรียน

ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ คือ ๑) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ เนื่องจากขาดผู้รับผิดชอบหลักในการดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุ ๒) สถานที่เรียนไม่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งมีข้อเสนอว่าอาจใช้สถานศึกษาในชุมชนที่มีพื้นที่ว่างและไม่ได้ใช้ประโยชน์อื่น มาใช้จัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ ๓) ไม่สามารถจัดสอนได้ตามตารางสอน เนื่องจากมีผู้สนใจศึกษาดูงานมาก และ ๔) ขาดผู้สอน และผู้สอนขาดทักษะในการดึงดูดความสนใจของนักเรียนสูงอายุ

ในภาพรวมการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศไทย พบว่าแม้ประเทศไทยจะเริ่มต้นดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุช้ากว่าในต่างประเทศ แต่ก็มีระบบการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุ รวมทั้งฐานข้อมูลผู้สูงอายุมากพอสมควร และล่าสุดรัฐบาลโดยกระทรวงการคลังได้กำหนดมาตรการที่สำคัญเพื่อดูแลผู้สูงอายุ เช่น การจัดตั้งศูนย์ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุแบบครบวงจร (Senior Complex) เป็นต้น และขณะนี้กำลังดำเนินการการขับเคลื่อนเรื่องการสร้างผู้พิทักษ์ผู้สูงอายุด้านกฎหมาย

นายประยุทธ์ หลีกคำ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ สำนักงาน
กศน. นำเสนอผลการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ - ๒๕๖๑
ตามแผนงานบูรณาการ : การพัฒนาศักยภาพคนตามช่วงวัย (กลุ่มวัย
ผู้สูงอายุ) ซึ่งมีการขับเคลื่อนกิจกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ
๒ โครงการ ได้แก่

๑) โครงการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มีกลุ่มเป้าหมายคือผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม
ใน ๗๗ จังหวัด ๙๒๘ อำเภอ/เขต เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะกลุ่มสนใจ หรือทักษะชีวิต ในหลักสูตรและ
รูปแบบที่หลากหลาย เพื่อคงภาวะติดสังคมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ มี
เป้าหมายจำนวน ๙๒,๘๐๐ คน งบประมาณรวม ๖,๙๖๐,๐๐๐ บาท ส่วนในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ตั้งเป้าหมาย
เพิ่มขึ้นเป็น ๑๘๕,๖๐๐ คน งบประมาณ ๑๘,๕๖๐,๐๐๐ บาท

๒) โครงการผลิตผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีคณะทำงานบูรณาการร่วม ๔ กระทรวงหลัก ๒ หน่วยงาน
ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน และ
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อผลิตบุคลากรภาคบริการผู้ดูแลผู้สูงอายุ เป็นการรองรับผู้สูงอายุกลุ่ม
ติดบ้านและติดเตียง กลุ่มเป้าหมายของโครงการ ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และ
ประชากรวัยแรงงานอายุ ๑๘ - ๕๙ ปี มีแผนการดำเนินงานในทุกจังหวัด โดยคณะทำงานบูรณาการได้
พิจารณาเลือกหลักสูตรเพื่อใช้ในการผลิตผู้ดูแลผู้สูงอายุของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เนื่องจากเป็น
หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและมีบุคลากรประจำอยู่ในระดับพื้นที่ทั่วประเทศซึ่งเป็นวิทยากรหลักของ
โครงการ หลักสูตรที่เลือกใช้ในโครงการมี ๒ หลักสูตรย่อย ได้แก่

- หลักสูตร ๗๐ ชั่วโมง เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนแผนการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long
Term Care Plan) ของกระทรวงสาธารณสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนได้มีความรู้และทักษะในการ
ดูแลผู้สูงอายุในครัวเรือนและชุมชนของตน หน่วยที่รับผิดชอบดำเนินงานคือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โดยมีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายในระดับจังหวัด

- หลักสูตร ๔๒๐ ชั่วโมง เพื่อผลิตผู้ดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ต้องการของสังคมและ
ยังขาดแคลนอยู่มาก แต่เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่ใช้เวลานาน จึงดำเนินการเฉพาะในพื้นที่ที่มีความพร้อม
ส่วนกลางไม่มีการบังคับ โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ตั้งเป้าหมายไว้ ๘๙ รุ่น ๑,๗๘๐ คน ผลิตได้ ๑๔ รุ่น
๒๘๐ คน ในจำนวนนี้มากกว่าร้อยละ ๘๐ ได้งานทำ จึงเป็นการสร้างโอกาสให้บุคลากรในพื้นที่ได้มีอาชีพและมี
งานทำ รวมทั้งเป็นการรองรับผู้สูงอายุกลุ่มที่ติดบ้านและติดเตียงที่สมาชิกในครอบครัวไม่พร้อมให้การดูแล
ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ สำนักงาน กศน. ได้ดำเนินการสำรวจความพร้อม มีกลุ่มเป้าหมายที่สนใจ ๔๐ รุ่น
จำนวน ๘๐๐ คน อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินงานใช้รูปแบบของ กศน. คือ หน่วยที่จัดสามารถกำหนด
ได้เองตามความเหมาะสม ความต้องการ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนและวิทยากร ผู้ที่จบหลักสูตร
จะได้รับประกาศนียบัตร หากไปเรียนภาษาเพิ่มเติม ก็สามารถสมัครทำงานในต่างประเทศได้ เป็นหลักสูตรที่มี
ความยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้จัดการศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อประชากรวัย
แรงงาน โดยมีหน่วยงานหลายแห่งในฐานะหน่วยงานบูรณาการเข้ามาร่วมดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น
กระทรวงสาธารณสุขให้ความอนุเคราะห์ด้านวิชาการ กระทรวงแรงงานดำเนินการจัดสอบเพื่อขออนุญาตใบ
ประกอบวิชาชีพ ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ารับการอบรมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ สำนักงาน กศน. มี
การจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุและรองรับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคต และขณะนี้
กำลังจัดทำแนวทางในการจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของคนไทยที่อยู่ในต่างประเทศ

นอกจากนั้น สำนักงาน กศน. ยังมีหลักสูตรเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตรง และมีผลการดำเนินงานเป็นที่ปรากฏชัดเจน และมีการหารือกับสำนักงานงบประมาณเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม จากเดิมที่เคยได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอำเภอละ ๗,๕๐๐ บาท จำนวน ๙๒๘ อำเภอทั่วประเทศ ปรับเป็นจะได้รับงบประมาณเพิ่มเป็นอำเภอละ ๒๐,๐๐๐ บาท ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ซึ่งทำให้สำนักงาน กศน. อำเภอ และสำนักงาน กศน. จังหวัดสามารถจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุได้มากขึ้น

ปัจจุบันมีหน่วยงานที่ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาและดูแลผู้สูงอายุระดับพื้นที่และระดับตำบล ๓ หน่วยงาน ประกอบด้วย ๑) สำนักงาน กศน. ตำบลทุกแห่ง ๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และ ๓) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นอกจากนี้ สำนักงาน กศน. ได้ทำงานร่วมกับสภาภาษาไทย ในการดูแลผู้สูงอายุเรื่องที่อยู่อาศัย คือ สวางคนิवास ส่วนประเด็นที่มีความขาดแคลนและเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขในปัจจุบัน คือ ผู้สูงอายุหลายคนไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย การเขียนพินัยกรรม และการประกอบอาชีพในเชิงธุรกิจ ทำให้บางส่วนประสบความล้มเหลวในการทำธุรกิจ และต้องประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตในช่วงบั้นปลาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องได้รับแก้ไขในเชิงนโยบายต่อไป

นายณารัตน์ สุภารัตน์ รองนายกเทศมนตรีตำบลหนองลาน และรองผู้อำนวยการโรงเรียน

ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี นำเสนองบประมาณการขับเคลื่อนสถาบันพัฒนาชุมชน (บวร) ไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

เทศบาลตำบลหนองลานให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยคำขวัญของเทศบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุกำหนดไว้ว่า “เลื่องลือโรงเรียนผู้สูงอายุ” เทศบาลได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุจนสามารถพัฒนาเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบซึ่งมีหน่วยงานให้ความสนใจมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก รวมทั้งได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการดำเนินงานและพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุมาอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา ๓ ปีเศษ โดยมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๖ แบ่งเป็น ๓ ภาควิชา คือ วิชาการ วิชาการเรียนตามอัธยาศัย และวิชาภาคกิจกรรมสังคม ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนแบ่งเป็นการเรียนหลักสูตรระยะสั้น การเรียนตามอัธยาศัย และการเรียนมหาวิทยาลัยวัยที่สามเสมือนจริง โดยจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้สูงอายุเป็นหลัก

ในปัจจุบัน เทศบาลตำบลหนองลานมีผู้สูงอายุจำนวนประมาณร้อยละ ๑๔.๙ และเนื่องจากเป็นเทศบาลตำบลที่มีขนาดเล็ก มีงบประมาณค่อนข้างจำกัด จึงใช้รูปแบบการดำเนินงานในลักษณะของพันธมิตรทั้งจากในพื้นที่และนอกพื้นที่มาร่วมดำเนินงาน เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ และผู้นำชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และสำนักงาน กศน. เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ส่วนทิศทางการดำเนินงาน ใช้มาตรฐานคุณภาพชีวิต ๔ ด้านของผู้สูงอายุเป็นเกณฑ์ในการจัดการเรียนการสอน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความมั่นคงและสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุ จนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งสามารถช่วยเหลือพึ่งพากันในสังคมได้ หลักสูตรการเรียนการสอนแบ่งเป็นภาควิชาการ ภาควิชาตามอัธยาศัย และภาคกิจกรรมทางสังคม

ปัจจุบันโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลานมีการปรับปรุงแบบกระบวนการเรียนการสอน เนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้สูงอายุใช้เวลาในการเรียนได้ไม่เต็มที่ จึงมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นแบบห้องเรียนย่อย และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะของฐานการเรียนรู้ และโดยปกติผู้สูงอายุจะใช้เวลาในการเรียนเพียงเดือนละ ๒ ครั้ง ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ผู้สอนและบุคลากร รวมถึงภาระงานประจำของผู้สูงอายุ ส่วนกระบวนการจัดการเรียนการสอนจัดตามหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ไม่มีระบบการเลื่อนชั้นเรียน แต่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีเป้าหมาย ๓ ประการ คือ ต้องรู้ ควรรู้ และอยากรู้ สิ่งที่ผู้สูงอายุควรรู้ คือความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิประโยชน์ต่างๆ การประกอบอาชีพ เช่น การปลูกข้าว การปลูกอ้อย ให้ได้ผลผลิตดี เป็นต้น นอกจากนี้ จัดให้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยให้หน่วยงานหรือโรงเรียนผู้สูงอายุอื่นมาศึกษาดูงาน ปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน คือ ๑) เทศบาลมีชมรมผู้สูงอายุอยู่ก่อนแล้ว และใช้ชมรมผู้สูงอายุเป็นกลไกในการขับเคลื่อนและพัฒนาโรงเรียน ๒) นโยบายรัฐบาลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ๓) ฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่เป็นปัจจุบัน ๔) การแก้ปัญหา “๓ ต” ของผู้สูงอายุ คือ ติดเตียง ติดบ้าน ติดสังคม ๕) ผู้นำองค์กรมีวิสัยทัศน์ มีการกำหนดนโยบาย และมีกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานในทุกระดับ รวมทั้งกลไกในการกำกับติดตาม เพื่อขยายจำนวนโรงเรียนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และ ๖) การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการ ซึ่งมีการรวมตัวกันในลักษณะเครือข่าย “ประชารัฐ” และเครือข่ายนอกพื้นที่ เช่น สำนักงาน กศน. สำนักงานเกษตร กรมพัฒนาชุมชน และกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติในพื้นที่ ควรคำนึงถึงการดำเนินงานที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข โดยมีวิธีการหรือแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และไม่ควรติดยึดรูปแบบและวิธีการใดวิธีการหนึ่งเป็นการเฉพาะ ควรมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และมีกลไกขับเคลื่อนทุกระดับ รวมทั้งมีมาตรฐานเพื่อการดูแลควบคุมที่จริงจัง โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ และเกณฑ์การพัฒนาผู้สูงอายุที่ประกอบด้วยสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องรู้ สิ่งที่ผู้สูงอายุควรรู้ และสิ่งที่ผู้สูงอายุอยากรู้

การอภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ สรุปได้ ดังนี้

๑) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบที่ดีในการดูแลผู้สูงอายุของต่างประเทศ และนำรูปแบบที่ดีมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาผู้สูงอายุในประเทศไทย

๒) จากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าผู้สูงอายุจะมีอายุยืนยาวขึ้น และมีแนวโน้มอายุสูงขึ้นอีกในอนาคต เพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ดังนั้น ผู้สูงอายุวัยต้นจึงควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ เพื่อให้สามารถพึ่งพิงตัวเองได้ ไม่เป็นภาระกับสังคม และก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุวัยต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาส กลุ่มที่ต้องทำงานอยู่กับบ้าน และกลุ่มที่ขาดแคลน ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก และเป็นกลุ่มที่ส่งผลกระทบต่อประเทศในภาพรวม

๓) การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๖๔ ของกรมกิจการผู้สูงอายุ พบข้อสังเกตที่สำคัญคือ ประเทศไทยมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ น้อยมาก กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรสร้างองค์ความรู้เรื่องพัฒนาการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัยให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งในปัจจุบันมีการยอมรับผู้สูงอายุ น้อยมาก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรออกแบบโครงการ/กิจกรรมที่ให้เยาวชนและผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

๔) การจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ อาจไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อว่าโรงเรียนผู้สูงอายุ แต่ใช้ชื่ออื่นที่มีความเหมาะสม เช่น สถาบันผู้สูงอายุแห่งจังหวัด สถาบันผู้สูงอายุแห่งตำบล หรือสมาคม ชมรม กลุ่มผู้สนใจ เพื่อหลีกเลี่ยงคำว่าโรงเรียนซึ่งอาจจะสร้างความรู้สึกเบื่อหน่ายและเสมือนเป็นการบังคับให้ผู้สูงอายุต้องกลับเข้าสู่โรงเรียนที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเหมือนในวัยเด็ก

๕) การจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความต่อเนื่องยั่งยืน ควรมีแผนการดำเนินงานเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องการดูแลสุขภาพสุขภาพอนามัยและการพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องให้แก่ผู้เรียน ตั้งแต่ปฐมวัย วัยกลางคน จนถึงวัยผู้สูงอายุ โดยบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนทั่วไป เพื่อให้ผู้เรียนทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถดูแลสุขภาพสุขภาพให้มีสุขภาพะที่ดีในทุกช่วงวัย และมีอายุยืนยาว

๖) การจัดหลักสูตรการศึกษาให้ผู้สูงอายุ ควรให้ความรู้เรื่องการดูแลเด็กและเยาวชน เรื่องการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หรือมีความรู้เท่าทันพัฒนาการตามวัยของบุตรหลาน นอกจากนี้ ควรมีหลักสูตรที่สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในการออกแบบหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย มีศักยภาพและความสนใจที่แตกต่างกัน การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ จึงควรมีการสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ และใช้เป็นเกณฑ์ในการพัฒนา

๗) การจัดกิจกรรมหรือหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมาตรฐานการเรียนรู้ เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนไม่ชอบและเบื่อหน่ายต่อการเรียน และควรพิจารณากิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง รวมทั้งการจัดหลักสูตรต่างๆ ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับ และความสุขที่จะเกิดขึ้นกับคนรอบข้างของผู้สูงอายุด้วย

๘) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีการจัดทำหลักสูตรการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ เป็นหลักสูตรวิชาชีพที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อีกช่องทางหนึ่ง โดยเป็นหลักสูตร ๔๒๐ ชั่วโมง แบ่งเป็นภาคทฤษฎี ๓๐๐ ชั่วโมง และภาคปฏิบัติ ๑๒๐ ชั่วโมง ใช้เวลาเรียน ๖ เดือน ปัจจุบันมีโรงเรียนเอกชนนอกระบบที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวจำนวน ๑๖๔ แห่ง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

๙) รัฐควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นการลดปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณ และควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาและดูแลผู้สูงอายุโดยตรง เพื่อให้มีความชัดเจนเรื่องการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน เนื่องจากปัจจุบันต้องใช้งบประมาณจากส่วนต่างๆ มาดำเนินการแทน อย่างไรก็ตาม มีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่มีความพร้อม และสามารถสนับสนุนงบประมาณในส่วนของตนเองได้

๑๐) กระทรวงศึกษาธิการควรสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเตรียมการเกษียณ และประชาสัมพันธ์ให้รู้ถึงวิธีการและผลที่จะได้รับจากหลักสูตรดังกล่าวว่าเรียนแล้วจะสามารถปฏิบัติตนให้เป็นผู้สูงอายุหรือคนแก่ที่สวย รวย และเก่งได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. กระทรวงศึกษาธิการควรบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย ในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้สูงอายุตามเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๕

๒. การจัดทำแผนงานและโครงการในการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุ ต้องสนองตอบความต้องการของผู้สูงอายุที่ครอบคลุมทุกกลุ่ม ทั้งกลุ่มที่ใช้อายุเป็นเกณฑ์ คือ ผู้สูงอายุวัยต้น วัยกลาง และวัยปลาย

กลุ่มที่จำแนกตามพื้นที่ คือ ผู้สูงอายุในเมือง ชนบท และถิ่นทุรกันดาร รวมถึงกลุ่มที่จำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจ คือ ผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน ฐานะปานกลาง และฐานะดี

๓. ควรใช้แนวคิดพหุผลพลั่ง (Active Ageing) เป็นหลักในการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตและมีอายุยืนยาวมากที่สุด โดยควรพิจารณาถึงมิติด้านความแตกต่าง และมีแนวทางการพัฒนาและดูแลเอาใจใส่ให้ครอบคลุมครบทุกด้าน ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และการมีอาชีพเพื่อสร้างรายได้ในการดำรงชีวิต

๔. ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุให้เป็นระบบและชัดเจน เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุทุกคนได้รับการพัฒนาที่ครอบคลุม

๕. สถาบันอุดมศึกษาควรจัดหลักสูตรด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุที่มีความพร้อม ได้เลือกเรียนตามความต้องการ เพื่อการประกอบอาชีพและเป็นผู้ประกอบการ รวมทั้งสามารถนำไปต่อยอดในการสร้างอาชีพ เพื่อปรับฐานเศรษฐกิจของสังคมและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ

